

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра богослов'я та соціально-гуманітарних дисциплін

08-09-01М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних робіт та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«Сучасні підходи в історіографії та джерелознавстві»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)» спеціальності 014
«Середня освіта (за предметними спеціальностями),
предметною спеціальністю
014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІ права і
гуманітарних наук
Протокол № 1 від 03.09.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до виконання практичних робіт та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Сучасні підходи в історіографії та джерелознавстві» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями), предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Клинова-Дацюк Г. Д. Рівне : НУВГП, 2025. 21 с.

Укладач: Клинова-Дацюк Г. Д., к.і.н., доцент кафедри богослов'я та соціально-гуманітарних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Мельничук Ю. І., к.ф.н., доцент в.о. завідувача кафедри богослов'я та соціально-гуманітарних дисциплін.

Керівник групи забезпечення

к.і.н., доцент

Клинова-Дацюк Г. Д.

Попередня версія МВ 07-10-442М

© Г. Д. Клинова-Дацюк, 2025

© НУВГП, 2025

ВСТУП

Вивчення навчальної дисципліни «Сучасні підходи в історіографії та джерелознавстві» здобувачами вищої освіти другого (магістерського) ОП Середня освіта (Історія та громадянська освіта) дозволить ознайомитися із сучасними підходами, тенденціями та здобутками світової та української історіографії та джерелознавства.

Мета: сформувати у студентів системне уявлення про основні тенденції, теоретико-методологічні підходи та новітні напрямки розвитку історіографії та джерелознавства у вітчизняній та зарубіжній історичній науці. Забезпечити глибоке розуміння природи історичного знання, критичного аналізу джерел, принципів їх інтерпретації й методів реконструкції історичного процесу на основі сучасної наукової парадигми.

Завдання:

Вивчення провідних теоретико-методологічних підходів (позитивізм, неокантіанство, структуралізм, постструктуралізм, мікроісторія, усна історія, гендерна історія та ін.) і їх впливу на інтерпретацію історичних джерел;

Ознайомлення з особливостями різних типів історичних джерел (письмові, візуальні, усні, електронні) та сучасними методами їх аналізу й критики;

Формування навичок здійснення критичного аналізу історіографічних дискурсів і джерельної бази з урахуванням контексту їх створення;

Розвиток умінь самостійного наукового дослідження, аргументованої інтерпретації джерел і формування власної позиції щодо складних історіографічних проблем;

Формування культури академічної доброчесності у використанні джерел, дотриманні правил цитування та аналітичного підходу до історичної інформації.

Навчання за дисципліною завершується екзаменом. Протягом семестру передбачено тестову перевірку знань за двома модулями. Підсумкова оцінка визначається сумою балів, набраних за всі форми навчальної діяльності протягом семестру (максимально 60 балів) та за залік (40 балів).

У цьому електронному виданні відповідно до силабуса освітньої компоненти пропонуються плани семінарських занять, контрольні запитання, теми мультимедійних презентацій, а також джерела і література для самостійного вивчення навчальної дисципліни.

Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Денна форма / год.	Заочна форма / год.
1	Модуль I. Сучасні підходи в історіографії Тема 1. Основні сучасні історіографічні школи та підходи в Європі	2	1
2	Тематичні та проблемні зрушення у сучасній європейській історіографії	2	-
3.	Передумови й соціокультурний контекст сучасної історіографічної ситуації в Україні	2	1
4.	Основні методологічні пошуки та інституалізація сучасної української історіографії	2	1
5-6.	Проблематика сучасної української історіографії	4	1
7.	Інституціоналізація української історичної	2	1

	науки в зарубіжжі		
8.	Актуальні проблеми сучасної історіографії Рівненщини	2	1
9.	Модуль II. Сучасні тенденції у джерелознавстві Типологія історичних джерел: класичні та новітні підходи	2	1
10.	Візуальні та аудіовізуальні історичні джерела	2	1
11.	Усні історичні джерела: методика створення, використання у науково-дослідницькій та викладацькій діяльності	2	1
12.	Цифрові історичні джерела: поняття, особливості формування та функціонування	2	1
13.	Цифрові джерел в академічних дослідженнях та викладанні історії	2	-
	Всього	26 год.	10 год.

Модуль I. Сучасні підходи в історіографії

Тема 1. Основні сучасні історіографічні школи та підходи в Європі

1. Історіографія та джерелознавство в сучасному науковому дискурсі.
2. Методологічні революції в історичній науці: від позитивізму до постнекласичних підходів.
3. Постнекласична історіографія (кінець XX – XXI ст.)
4. Міждисциплінарність у сучасній історіографії: вплив соціології, філософії, культурології.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: (*Тут і далі вказано номери джерел у списку рекомендованої літератури)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 2. Тематичні та проблемні зрушення у сучасній європейській історіографії

1. Анналі і «нова історія»: історія ментальностей, повсякдення, довготривалих структур.
2. Мікроісторія та історична антропологія: історія «знизу» та історія особистого досвіду.
3. Постмодернізм та деконструкція в історичному пізнанні.
4. Гендерна історіографія: концепти, джерела, методи.
5. Усна історія як виклик і ресурс: між наукою та пам'яттю.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 3. Передумови й соціокультурний контекст сучасної історіографічної ситуації в Україні

1. Українська історіографія на переломі: від тоталітарного монізму до плюралізму та гласності (друга половина 1980-х – початок 1990-х рр.).
2. Політичний і соціокультурний контекст сучасної історіографії.
3. Державна історична політика та політика пам'яті.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 4. Основні методологічні пошуки та інституалізація сучасної української історіографії

1. Напрями сучасної української історіографії.
2. Модерн і постмодерн у сучасній історіографії історії України.
3. Сучасний український гранд-наратив: підходи, концепції, реалізація.

4. Трансформації організаційної структури історичної науки в Україні та зарубіжній україністиці.
5. Наукові установи, часописи та громадські об'єднання істориків.
6. Регіональні центри та наукові школи сучасного українського історіописання.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 5-6. Проблематика сучасної української історіографії (4 год.)

1. Історія історичної науки у дослідженнях українських істориків. К
2. Києво-руська проблематика.
3. Українське націотворення модерної доби.
4. Українська національно-демократична революція 1917-1921 рр.
5. Українська радянська спадщина, український вимір Другої світової війни.

6. Україна в системі міжнародних відносин.
7. Шкільний підручник як історіографічне явище.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 7. Інституціоналізація української історичної науки в зарубіжжі

1. Осередки українських наукових досліджень та їх наукова спадщина в Європі та Північній Америці.
2. Український вільний університет в Німеччині.
3. Українська вільна академія наук та Наукове товариство ім. Шевченка в США.
4. Український науковий інститут Гарвардського університету.
5. Канадський інститут українських студій.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану

семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 8. Актуальні проблеми сучасної історіографії Рівненщини

1. Актуальні питання історії Волині.
«Реабілітовані історією. Рівненська область».
2. Інститут дослідження української діаспори імені професора Любомира Винара: наукова та видавнича діяльність.
3. Біоісторіографічні дослідження.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Модуль II. Сучасні тенденції у джерелознавстві

Тема 9. Типологія історичних джерел: класичні та новітні підходи

1. Класична типологія історичних джерел. Види історичних джерел.
2. Новітні підходи до типології джерел. Джерело як текст, дискурс, комунікативний акт.
3. «Живі» джерела: щоденники, блоги, відео, дописи в соцмережах.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 10. Візуальні та аудіовізуальні історичні джерела

1. Типи візуальних джерел: живопис, фотографія (документальна, побутова, пресова), плакати, листівки.

2. Кінематограф як історичне свідчення.
3. Документальне кіно. Відеозаписи виступів, допитів, інтерв'ю. Радіопередачі, хроніки, записи подій тощо.
4. Використання у науково-дослідній та викладацькій діяльності.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 11. Усні історичні джерела: методика створення, використання у науково-дослідницькій та викладацькій діяльності

1. Методика та технологія створення усних історичних джерел. Інтерв'ю та інтерв'ювання в усній історії: підготовчий етап.
2. Архівування усних історичних джерел.
3. Усноісторичні джерела при викладанні історії у закладах освіти.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та

мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26.

Тема 12. Цифрові історичні джерела: поняття, особливості формування та функціонування

Поняття цифрових історичних джерел. Особливості їх формування та функціонування.

1. Листування електронною поштою, сайти, онлайн-форуми, соціальні мережі.
2. Методологічні підходи до аналізу цифрових джерел: (критика цифрових джерел: авторство, час створення, достовірність).
3. Проблеми використання цифрових джерел: нестабільність доступу до цифрових ресурсів (зникнення сайтів, зміна посилань тощо).

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Тема 13. Цифрові джерел в академічних дослідженнях та викладанні історії

1. Практичні аспекти роботи з цифровими джерелами
2. Огляд основних цифрових освітніх платформ та ресурсів («Історія України: інтерактивна мапа» (МОН), Google Arts & Culture, Europeana Education, «Електронна бібліотека» Інституту історії України НАНУ тощо).
3. Методика цитування цифрових джерел у наукових роботах.
4. Інноваційні підходи у шкільній та університетській історичній освіті. Створення цифрових навчальних курсів.

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття. Підготувати словник термінів.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

Література

Основна

1. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія : посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів : ПАІС, 2007. 312 с.
2. Удод О., Блащук С., Верменич Я., Ковалевська О., Ясь О. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями / Упоряд. Н. Пазюра; За заг. ред. В. Смолія, НАН України. Інститут історії України. К. : Генеза, 2019. У 2 тт. 288 с.
3. Усна історія України : навч. посіб. Київ : Талком, 2019. 160 с.

Допоміжна література

4. Від советського до національного: тенденції в написанні історії України з 1991 року. Україна. Процеси націєтворення / Упор. Андреас Каппелер; пер. з нім. К. : «К.І.С», 2011. С. 31–38.
5. Грицак Я. Й. Українська історіографія 1991-2001: десятиліття змін. *Україна модерна*. 2005. Ч. 9. С. 43–68.
6. Дашкевич Я. Дорогами української Клію (про становище історичної науки в Україн. *Україна в минулому*. Вип. 8. К. – Львів, 1996. С. 54–64.
7. Загорний І. А. Нариси української історіографії. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2011. 240 с.

8. Зашкільняк Л. Замітки про сучасну українську історіографію. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. К. : Ін-т історії України, 2009. Випуск 15. С.13–29.
9. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. *Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми*. Львів, 2004. С. 24–57.
10. Історичне джерелознавство / Кер. авт. кол. Я. С. Калакура. Київ, 2017. 512 с.
11. Історіографічний словник : навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / С.І.Посохов, С.М. Куделя, Л.Ю. Зайцев. Харків : Східно- регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. 320 с.
12. Історична наука: термінологічний та понятійний довідник. К., 2002. 439с.
13. Калакура Я. Українська історіографія : курс лекцій / 2-е вид., доп. К. : Генеза, 2012. 512 с.
14. Калакура Я. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні* / Гол. р. В. А.Смолій. НАН України, Інститут історії України. К. : Інститут історії України, 2014. Вип. 24. С.23–37.
15. Кісь О. Усна історія в сучасній Україні: здобутки і виклики часу. URL: <https://ua.boell.org/uk/2018/01/16/usna-istoriya-v-suchasniy-ukrayinizdobutki-i-vikliki-chasu>.

16. Klynova-Datsiuk H. [Preparation of General Part of 'Encyclopedia of Ukraine': Texts and People](#). *Eminak: Scientific Quarterly Journal*. 2022. N 3 (39). (July-September). Mykolaiv, 2022. P. 143–156.). DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.3\(39\).596](https://doi.org/10.33782/eminak2022.3(39).596)
17. Klynova-Datsiuk H. Archive of the Ukrainian Free University as a source for studying Ukrainian scientific life in displaced persons camps (1945-1952). *Manuscript and book heritage of Ukraine*, (3) 2024. P. 39–54. URL: [https://doi.org 10.15407/rksu.34.039](https://doi.org/10.15407/rksu.34.039)
18. Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. К. : Ін-т історії України НАН України, 2013. 566 с.
19. Колесник І. І. Українська історіографія як історія понять. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. Київ, 2010-2011. Випуск 5. С. 51–68.
20. Кравченко В. Україна, Імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К. : Критика, 2011. 542 с.
21. Папакін Г. Сучасне джерелознавство: статус і роль в українській соціо гуманітаристиці. *Український історичний журнал*. 2024. № 2 (575). С. 183–211. URL: [https:// doi.org/10.15407/uhj2024.02.183](https://doi.org/10.15407/uhj2024.02.183)
22. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть . *Український історичний журнал*. 2000. № 1. С. 3–20;

№ 2. С.27–46; № 3. С.22–43; № 4. С.20–36.

23. Реєнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. *ВІЖ*. 1999. №3. С. 3–22.

24. Святець Ю. Цифрові джерела в дослідницьких практиках істориків: теоретико-методологічний аспект. *Універсум історії та археології*, 2019. Vol. 2(27). Issue 1, pp. 47–68 doi 10.15421/26190105 URL: <http://www.uha.dp.ua>

25. Сухий О. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрямки. URL: [ues_2012_10_5\(1\).pdf](http://ues_2012_10_5(1).pdf)

26. Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні: URL: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uks/2012_21/60Suniy.pdf

Інтернет ресурси

Електронна бібліотека Інституту історії НАН України. URL: <https://cutt.ly/rUoDmLQ>).

Інститут української археографії та джерелознавства НАН України

URL: http://archeos.org.ua/?page_id=67

Багатоцільовий український сайт для науки та освіти «Мислене дерево». URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources.html>

Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>)

Архів української періодики. URL: <https://libraria.ua/numbers/920/>

Євроінтеграційний портал країн Європи. URL:
(<https://www.goethe.de/ins/ua/prj/eur/mit/tsc/ukindex.htm>).

www.fordham.edu/halsall/ancient/asbookfull.html

Глосарій. Поняття і терміни, які використовуються в
роботі з минулим і

колективною пам'яттю. URL:
<https://pastfutureart.org/glossary/>

Корисні ресурси та сервіси з теми «Публічна історія»
("Public History"). Ч.1. Дніпро, 2022. URL:
<https://online.anyflip.com/xgrvu/oyjr/mobile/>

Українське онлайнове суспільно-історичне видання
«Історична правда» URL:
<https://www.istpravda.com.ua>